

UMBERTO
Ecco

Numele
trandafirului

Ediție revizuită

Traducere din limba italiană
de Florin Chirițescu

POLIROM
2021

Umberto Eco, *Il nome della rosa*

© 2020 La nave di Teseo Editore, Milano

© 2013, 2014, 2021 by Editura POLIROM, pentru traducerea în limba română

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Pe copertă: ilustrație de Umberto Eco

www.polirom.ro

Editura POLIROM

Iași, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
București, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1,
sector 4, 040031, O.P. 53, C.P. 15-728

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României:

ECO, UMBERTO

Numele trandafirului / Umberto Eco; Florin Chirițescu
(trad. din lb. ital. de). – Iași: Polirom, 2021

ISBN print: 978-973-46-8430-4

ISBN ePub: 978-973-46-3836-9

ISBN PDF: 978-973-46-3837-6

I. Chirițescu, Florin (trad.)

821.131.1-31=135.1

Printed in ROMANIA

Vesper 101

În care se vizitează restul abației, Guglielmo trage unele concluzii în legătură cu moartea lui Adelmo, se vorbește cu fratele sticlar despre sticlele pentru citit și despre nălucirile care apar celui ce vrea să citească prea mult.

Completa 111

În care Guglielmo și Adso se bucură de voioasa ospitalitate a Abatelui și de mâniașă conversație a lui Jorge.

ZIUA A DOUA..... 117

Matutini 119

În care puținele ore de fericire dumnezeiască sunt întrerupte de un fapt dintre cele mai sângeroase.

Prima..... 129

În care Bencio din Uppsala mărturisește anumite lucruri, pe altele le mărturisește Berengario din Arundel și Adso învață ce este adevărata penitență.

Tertia..... 141

În care se asistă la un schimb de vorbe urâte între persoane vulgare, Aymaro din Alexandria face unele aluzii și Adso meditează asupra sfințeniei și asupra bălegarului diavolului. Apoi Guglielmo și Adso se întorc în scriptorium, Guglielmo vede ceva interesant, are o a treia convorbire asupra îngăduinței râsului, dar în cele din urmă nu poate privi unde ar dori.

Sexta 158

În care Bencio spune o poveste ciudată de unde reies lucruri puțin edificatoare despre viața abației.

Nona..... 164

În care Abatele se arată mândru de bogăția abației sale și temător de eretici, iar la sfârșit Adso se întreabă dacă n-a făcut rău pornind-o prin lume.

După vesper	181
<i>În care, deși capitolul e scurt, bătrânul Alinardo spune lucruri foarte însemnate despre labirint și despre modul de a intra în el.</i>	
Completa	186
<i>În care se intră în Edificiu, se descoperă un vizitator misterios, se găsește un mesaj secret cu semne de necromant și dispare, abia găsită, o carte care va fi apoi căutată de-a lungul multor altor capitole, după cum nici furtul prețioaselor lentile ale lui Guglielmo nu este ultima neplăcere.</i>	
Noaptea	196
<i>În care se intră în sfârșit în labirint, se ivesc năluciri ciudate și, cum se întâmplă în labirinturi, se rătăcește.</i>	
ZIUA A TREIA.....	209
De la laudi la prima	211
<i>În care se găsește o cârpă murdară de sânge în chilia lui Berengario cel dispărut, și asta e tot.</i>	
Tertia.....	213
<i>În care Adso se gândește în scriptorium la istoria ordinului său și la soarta cărților.</i>	
Sexta	217
<i>În care Adso ascultă mărturiile lui Salvatore, care nu se pot rezuma în puține cuvinte, dar care îi inspiră multe meditații îngrijorătoare.</i>	
Nona.....	228
<i>În care Guglielmo îi vorbește lui Adso despre marele fluviu al ereziei, despre rolul celor simpli în Biserică, despre îndoielile sale privitoare la cunoașterea legilor generale și, fără vreo legătură, spune și despre cum a descifrat semnele necromantice lăsate de Venanzio.</i>	
Vesper	244
<i>În care se vorbește iar cu Abatele, Guglielmo are unele idei mirobolante pentru a descifra enigma labirintului și încheie discuția în chipul cel mai rațional. Apoi se cinează casio in pastelletto.</i>	

După completa 257

În care Ubertino îi spune lui Adso povestea lui fra Dolcino, alte povești Adso și le reamintește sau le citește în bibliotecă pe cont propriu, apoi i se întâmplă că se întâlnește cu o fată frumoasă și teribilă ca o armată desfășurată în luptă.

Noaptea 291

În care Adso, tulburat, i se destăinuie lui Guglielmo și meditează asupra rolului femeii în planul creației, după care descoperă cadavrul unui om.

ZIUA A PATRA..... 299

Laudi 301

În care Guglielmo și Severino examinează cadavrul lui Berengario, descoperă că are limba neagră, lucru neobișnuit pentru un înecat. Apoi discută despre otrăvuri foarte dureroase și despre un furt de altădată.

Prima..... 310

În care Guglielmo îi face mai întâi pe Salvatore și apoi pe chelar să-și mărturisească trecutul, Severino găsește lentilele furate, Nicola le aduce pe cele noi și Guglielmo, cu șase ochi, izbutește să descifreze manuscrisul lui Venanzio.

Tertia..... 321

În care Adso se zbate în suferințe de dragoste, apoi vine Guglielmo cu textul lui Venanzio, care continuă să fie indescifrabil chiar și după ce a fost descifrat.

Sexta 333

În care Adso se duce să caute trufe și-i găsește pe minoriți sosind, aceștia stau îndelung de vorbă cu Guglielmo și cu Ubertino și se află lucruri foarte triste despre Ioan al XXII-lea.

Nona..... 347

În care sosesc cardinalul din Poggetto, Bernardo Gui și alți oameni din Avignon, și apoi fiecare face câte ceva.

Vesper	351
<i>În care Alinardo pare să dea informații prețioase și Guglielmo dă la iveală metoda sa de a ajunge la un adevăr probabil printr-o serie de erori sigure.</i>	
Completa	356
<i>În care Salvatore vorbește despre o magie nemaipomenită.</i>	
După completa	360
<i>În care se vizitează din nou labirintul, se ajunge la locul finis Africae, dar nu se intră în el pentru că nu se știe care sunt primul și al șaptelea din patru, și în sfârșit Adso are o recădere, de altfel foarte doctă, în maladia sa de dragoste.</i>	
Noaptea	378
<i>În care Salvatore este descoperit, din nenorocire, de Bernardo Gui, fata iubită de Adso e luată drept vrăjitoare și toți se duc la culcare mai nefericiți și mai îngrijorați decât înainte.</i>	
ZIUA A CINCEA.....	387
Prima.....	389
<i>În care are loc o fraternă discuție despre sărăcia lui Isus.</i>	
Tertia.....	404
<i>În care Severino îi vorbește lui Guglielmo despre o carte ciudată și Guglielmo le vorbește legaților despre o ciudată concepție privind guvernarea lumii.</i>	
Sexta	415
<i>În care Severino este găsit asasinat și nu se mai găsește cartea pe care el o găsisese.</i>	
Nona.....	428
<i>În care se administrează justiția și apare jenanta impresie că toți se înșală.</i>	

Vesper	452
<i>În care Ubertino o ia la sănătoasa, Bencio începe să urmărească legile și Guglielmo face unele reflecții asupra diferitelor tipuri de desfrânare întâlnite în ziua aceea.</i>	
Completa	459
<i>În care se ascultă o predică despre venirea Anticristului și Adso descoperă puterea numelor proprii.</i>	
ZIUA A ȘASEA.....	471
Matutini	473
<i>În care principes sederunt și Malachia se prăbușește la pământ.</i>	
Laudi	478
<i>În care este ales un nou chelar, dar nu și un nou bibliotecar.</i>	
Prima.....	481
<i>În care Nicola povestește atâtea lucruri, în timp ce se vizitează cripta tezaurului.</i>	
Tertia.....	489
<i>În care Adso, ascultând Dies irae, are un vis sau o viziune care trebuie spusă.</i>	
După tertia	501
<i>În care Guglielmo îi explică lui Adso visul lui.</i>	
Sexta	505
<i>În care se reconstituie istoria bibliotecarilor și se capătă unele informații în plus despre cartea misterioasă.</i>	
Nona.....	511
<i>În care Abatele refuză să-l asculte pe Guglielmo, vorbește despre limbajul pietrelor prețioase și manifestă dorința de a nu se mai face cercetări în cazul acelor triste întâmplări.</i>	

Între vesper și completa	521
<i>Unde se povestește pe scurt despre lungi ore de rătăcire.</i>	
După completa	524
<i>În care, ca din întâmplare, Guglielmo descoperă secretul intrării în finis Africae.</i>	
ZIUA A ȘAPTEA.....	529
Noaptea	531
<i>În care, pentru a rezuma revelațiile uluitoare de care se vorbește, titlul ar trebui să fie mai lung decât capitolul, ceea ce este contrar uzanțelor.</i>	
Noaptea	550
<i>În care vine epiroza și din cauza prea multor virtuți precumpănesc forțele infernului.</i>	
ULTIMA FILĂ.....	567
Marginalii la <i>Numele trandafirului</i>	575

— Vergilius.

— Cum de-i aici? Ce anume din Vergilius? *Georgicele*?

— Nu. *Epitomi*. N-am auzit niciodată vorbindu-se despre asta.

— Dar nu este Maro! E Vergilius din Tolosa, retorul, șase secole după nașterea Domnului Nostru. A fost cunoscut ca un mare înțelept.

— Aici spune că artele sunt *poema, rethoria, grama, leporia, dialecta, geometria*... Dar ce limbă vorbește?

— Latină, dar este o latină născocită de el, pe care o socotea mult mai frumoasă. Ia citește aici: spune că astronomia studiază semnele zodiacului care sunt *mon, man, tonte, piron, dameth, perfellea, belgalic, margaleth, lutamiron, taminon și raphalut*.

— Era nebun?

— Nu știu, nu era din insulele noastre. Și ascultă și asta, spune că există douăsprezece feluri de a denumi focul: *ignis, coquihabin (quia incocta coquendi habet dictionem), ardo, calax ex calore, fragon ex fragore flammae, rusin de rubore, fumaton, ustrax de urendo, vitius quia pene mortua membra suo vivificat, siluleus, quod de silice siliat, unde et silex non recte dicitur, nisi ex qua scintilla silit. Și aeneon, de Aenea deo, qui in eo habitat, sive a quo elementis flatus fertur*.

— Bine, dar nimeni nu vorbește așa!

— Din fericire. Dar erau vremuri în care, pentru a uita o lume rea, grămăticii se distrau cu lucruri din astea obscure. Mi s-a spus că, în epoca aceea, timp de cincisprezece zile și cincisprezece nopți, retorii Gabundus și Terentius au discutat despre vocativul lui *ego* și până la urmă s-au înfruntat cu armele.

— Dar uite ș-asta, ascultați... apucasem o carte împodobită cu miniaturi cu labirinturi vegetale din ale căror vrejuri ieșeau la iveală maimuțe și șerpi. Auziți ce cuvinte: *cantamen, collamen, gongelamen, stemiamen, plasmamen, sonerus, alboreus, gaudifluus, glaucicomus*...

— Insulele mele, a spus cu duioșie Guglielmo. Să nu fii prea aspru cu călugării aceia din îndepărtata Hibernia; dacă există, poate, această abație și dacă mai vorbim despre Imperiul Roman, lor le-o datorăm. În vremea aceea restul Europei ajunsese o grămadă

de ruine, într-o zi au declarat nule botezurile făcute de unii preoți în Galii, pentru că se boteza *in nomine patris et filiae*, și nu pentru că practicau o nouă erezie sau că-l socoteau pe Isus femeie, ci pentru că nu se mai știa latinește.

— Ca Salvatore?

— Mai mult sau mai puțin. Pirații din nordul extrem veneau pe fluvii să jefuiască Roma. Templele păgâne cădeau în ruine și cele creștine nu existau încă. Și în mănăstirile lor numai călugării din Hibernia au scris și au citit, au citit și au scris, și au făcut miniaturi, și apoi s-au aruncat în bărcuțele lor din piele de animal, și au plutit spre pământurile acestea. Și le-au evangelizat de parcă ar fi fost necredincioase, înțelegi? Ai fost la Bobbio, a fost fondat de Sfântul Colomban, unul dintre aceștia. Așa că trebuie lăsați în pace dacă inventează o latină nouă, când în Europa nu se mai știa cea veche. Au fost oameni mari. Sfântul Brandan a ajuns până la insulele Fortunate și a navigat pe lângă coastele infernului, unde l-a văzut pe Iuda înlănțuit pe o stâncă, și într-o zi a ancorat pe o insulă și a coborât, și era un monstru marin. Desigur că erau nebuni, a repetat cu satisfacție.

— Pentru ochii mei, imaginile lor sunt... de necrezut! Și câte culori! am spus încântat.

— Într-o țară care are puține culori, un pic de albastru senin și atâta verde. Dar să nu discutăm acum despre călugării hiberni. Ceea ce vreau să știu este de ce se află aici cu anglii și cu grămăticii din alte țări. Uită-te pe planul tău, unde putem fi?

— În camerele turnului de apus. Am transcris și etichetele. Deci ieșind din camera oarbă se intră în sala heptagonală și există o singură trecere într-o cameră din turn, litera cu roșu este H. Apoi se trece din cameră în cameră făcând înconjurul turnului și se revine în camera oarbă. Secvența literelor dă... aveți dreptate! HIBERNI!

— HIBERNIA, dacă din încăperea oarbă te întorci în cea heptagonală, care are ca toate celelalte trei litere A din Apocalipsă. De aceea sunt aici operele autorilor din ultima Thule, precum și grămăticii și retorii, pentru că plănuitorii bibliotecii s-au gândit că

un gramatic trebuie să stea cu gramaticii hiberni, chiar dacă e din Toulouse. E o rânduială. Vezi că începem să înțelegem câte ceva?

— Dar în camerele din turnul central prin care am intrat am citit FONS... Ce însemnează?

— Citește bine planul tău, continuă să citești literele sălilor care urmează după modul cum intri în ele.

— FONS ADAEU...

— Nu, Fons Adae, U este a doua cameră oarbă răsăriteană, îmi amintesc, poate că face parte din altă serie de litere. Și ce am găsit la Fons Adae, adică în paradisul pământesc (amintește-ți că acolo e camera cu altarul care dă spre răsăritul soarelui)?

— Erau atâtea biblii și comentarii ale Bibliei, numai cărți cu scrieri sacre.

— Și vezi, așadar, cuvântul lui Dumnezeu în legătură cu paradisul pământesc, care, așa cum spun toți, e departe, spre răsărit. Și aici, la apus, Hibernia.

— Deci felul cum e concepută biblioteca reproduce după harta universului lumii?

— E cu puțință. Și cărțile sunt așezate în ea după țările din care vin sau locul în care s-au născut autorii lor sau, ca în cazul acesta, locul unde ar fi trebuit să se nască. Bibliotecarii și-au spus că gramaticul Vergilius s-a născut din greșală la Toulouse și ar fi trebuit să se nască în insulele apusene. Au îndreptat deci greșelile naturii.

Am mers mai departe. Am trecut printr-un șir de camere bogate în minunate Apocalipse, și una dintre acestea era camera în care văzusem nălucile. Chiar de departe am văzut din nou lumina, Guglielmo s-a ținut de nas, a dat fuga s-o stingă, scuișând în cenușă. Și, pentru orice eventualitate, am străbătut camera în grabă, dar îmi aminteam că acolo văzusem preafrumoasa Apocalipsă în culori cu *mulier amicta sole* și balaurul. Am refăcut ordinea acestor încăperi plecând de la ultima de care ne apropiam și care avea ca inițială un Y roșu. Lectura de-a-ndoaselea a dat cuvântul YSPANIA. Dar ultimul A era același cu cel cu care se termina și HIBERNIA. Semn, a spus Guglielmo, că rămâneau camerele în care erau adunate opere cu caracter amestecat.

În orice caz, zona numită YSPANIA ni s-a părut încărcată cu multe codice ale Apocalipsei, toate lucrate foarte frumos, ceea ce l-a făcut pe Guglielmo să recunoască aici arta hispanică. Ne-am dat seama că biblioteca avea poate cea mai mare provizie de copii după cartea Apostolului din toată lumea creștină și un număr nemăsurat de mare de comentarii asupra acestui text. Niște volume enorme erau dedicate comentariului Apocalipsei lui Beatus din Liébana și textul era mai mult sau mai puțin același, dar am găsit o nemaipomenită diversitate de variații în imagini, și Guglielmo a recunoscut menționarea unora dintre cei pe care el îi socotea printre cei mai de seamă miniaturisti din regatul Asturiilor, Magius, Facundus și alții.

Făcând aceste și alte constatări, am ajuns la turnul de miazăzi, prin apropierea căruia mai trecuserăm cu o seară mai înainte. Camera S-ului din YSPANIA – fără ferestre – ducea într-o cameră E și, treptat-treptat, rotindu-ne prin camerele turnului, am ajuns la ultima, fără alte borte, care purta un L cu roșu. Am recitit de-a-ndoaselea planul și am găsit LEONES.

— Leones, meridian, în planul nostru suntem în Africa, *hic sunt leones*. Și asta lămurește de ce am găsit aici atâtea texte de autori necredincioși.

— Și mai sunt și alții, am spus eu, scotocind prin dulapuri. *Canone* de Avicenna și acest codice atât de frumos, într-o caligrafie pe care n-o cunosc...

— Ar putea să fie un coran, dar din nefericire nu știu araba...

— Coranul, biblia necredincioșilor, o carte vătămătoare...

— O carte care cuprinde o înțelepciune deosebită de a noastră. Dar înțelegi de ce l-au pus aici, unde stau leii, monștrii. Iată de ce am văzut aici cartea aceea despre fiarele înspăimântătoare, unde ai găsit și unicornul. Această zonă zisă a leilor – LEONES – cuprinde ceea ce constructorii bibliotecii socoteau a fi cărțile minciunilor. Ce e acolo?

— Sunt în latinește, dar din arabă. Ayyub al Ruhawi, un tratat despre hidrofobia la câini. Și aceasta e o carte a comorilor, iar aceasta *De aspectibus* de Alhazen...

— Vezi, au pus printre monștri și minciuni chiar și opere de știință de la care creștinii au atâtea de

învățat. Așa se gândea în vremurile în care a fost construită biblioteca...

— Dar de ce au pus printre lucrurile false și o carte cu unicornul? l-am întrebat.

— E clar că fondatorii bibliotecii aveau idei ciudate. Vor fi socotit că această carte care vorbește despre fiare închipuite și care trăiesc în țări îndepărtate ar face parte din șirul de minciuni răspândite de necredincioși...

— Dar unicornul este o minciună? Este un animal foarte plăcut și profund simbolic. Figură a lui Cristos și a castității, el poate fi prins doar punând o fecioară în pădure, în așa chip încât animalul, simțind mirosul atât de cast, să vină să-i pună capul în poală, căzând pradă capcanelor vânătorilor.

— Așa se spune, Adso. Dar mulți socotesc că este o născocire din basmele păgânilor.

— Ce dezamăgire, am spus. Mi-ar fi plăcut să întâlnesc unul străbătând o pădure. Altfel, ce plăcere mai e să străbați o pădure?

— Nu s-a spus că nu există. Poate că e altfel decât îl zugrăvesc aceste cărți. Un călător venețian a mers în țări foarte îndepărtate, din apropierea acelor *Fons Paradisi* de care vorbesc cărțile, și a văzut unicorni. Dar i-a găsit grosolani și lipsiți de grație, și extrem de urâți și de negri. Cred că a văzut fiare adevărate cu un corn în frunte. Au fost, desigur, aceleași pe care maestrul științei antice – nu cu totul greșită –, care au primit de la Dumnezeu capacitatea de a vedea lucruri pe care noi nu le-am văzut, ni le-au transmis printr-o primă imagine adevărată a lor. Apoi descrierea aceasta, mergând de la *auctoritas* la *auctoritas*, s-a prefăcut, prin felurite modificări ale fanteziei, și unicornii au ajuns să fie animale grațioase, și albe, și blânde. După care, dacă ai ști că într-o pădure trăiește un unicorn, nu trebuie să te duci cu o fecioară, pentru că animalul ar putea fi mai asemănător cu cel al martorului venețian decât cel din cartea aceasta.

— Dar cum de s-a întâmplat că maestrul înțelepciunii antice au primit de la Dumnezeu revelația asupra adevăratei naturi a unicornului?

— Nu revelația, ci experiența. Au avut norocul să se nască în ținuturi în care trăiau unicorni sau în timpuri în care unicornii trăiau chiar în ținuturile acestea.

— Dar atunci cum putem să ne încredem în înțelepciunea antică, ale cărei urme domnia ta le caută mereu, dacă a fost transmisă de cărți mincinoase care au interpretat-o cu atâta ușurință?

— Cărțile nu sunt făcute ca să crezi în ele, ci pentru a fi supuse cercetării. În fața unei cărți nu trebuie să ne întrebăm ce spune, ci ceea ce vrea să spună, idee pe care vechii comentatori de cărți sacre o aveau foarte limpede în minte. Unicornul, așa cum ne vorbesc de el cărțile acestea, ascunde un adevăr moral sau alegoric sau anagogic, care rămâne adevărat, așa cum rămâne adevărată ideea castității ca virtute nobilă. Dar în privința adevărului literal care le susține pe cele trei, rămâne să vedem de la ce dat al experienței originare s-a născut litera. Litera trebuie să fie discutată, chiar dacă suprasensul rămâne bun. Într-o carte se spune că diamantul se taie numai cu sânge de căprior. Marele meu maestru Roger Bacon a spus că nu era adevărat, pur și simplu pentru că el încercase asta și nu a izbutit. Dar dacă raportul dintre diamant și sângele caprin ar fi avut un sens superior, acesta ar rămâne neștirbit.

— Atunci se pot spune adevăruri superioare mințind doar în ceea ce privește litera, am spus eu. Și cu toate acestea, repet că nu-mi place că unicornul așa cum este nu există și nu a existat și nu poate să existe într-o zi.

— Nu este îngăduit să pui hotar atotputerniciei lui Dumnezeu, și dacă Dumnezeu ar vrea, ar putea să existe și unicornii. Dar consolează-te cu ideea că ei există în aceste cărți care, dacă nu vorbesc despre existența reală, vorbesc în schimb despre existența posibilă.

— Dar trebuie, deci, să citești cărțile fără să chemi în ajutor credința, care este o virtute teologale?

— Mai rămân alte două virtuți teologale. Nădejdea că posibilul există. Și caritatea, pentru cine a crezut cu bună-credință că posibilul există.

— Dar ce vă folosește dumneavoastră unicornul dacă intelectul nu vă lasă să credeți în el?

— Îmi folosește cum mi-au folosit urmele picioarelor lui Venanzio pe zăpadă, târât spre hârdăul porcilor. Unicornul cărților este ca o amprentă. Dacă există amprenta, trebuie să fi fost ceva care a lăsat-o.

— Dar deosebit de amprentă, ziceți dumneavoastră.